

Et tilbageblik på Praktisk Økologi

– fra tre forskellige kviste

AF SANDRA VILLUMSEN, PROJEKTLEDER FOR MERE LIV I HAVEN

Hvad var det for økologiske tanker, som foreningen blev formet af, og hvad var det for en tid, hvor det hele tog fart? Det har jeg spurgt tre markante skikkelser om: Troels V. Østergaard, Jens Thejsen og Peter Norris.

▲ MED URET:

Peter Norris, Troels V. Østergaard sammen med hustruen Karen og Jens Thejsen.

Landsforeningen Praktisk Økologi er sat i verden for at fremme interessen for og kendskabet til økologisk forsvarlig levevis. Vi er omkring 3.600 medlemmer på landsplan, der skal oplyse, rådgive og i praksis udbrede brugen af økologiske forsvarlige dyrkningsmetoder, dyrehold og husholdningskulturer – og gerne skal vi gøre alt dette i samarbejde med både danske og internationale aktører. Som forening er vi i rivende udvikling, og medlemstallet vokser – langsomt, men stødt. Senest blev husholdning skrevet ind i foreningens formål, og det satte gang i snakken om, hvad foreningen skal rumme på sigt. Hvilke roller vi skal indtage i hverdagen, i samfundsdebatten, i byerne og på landet? Skal vi være en haveforening, eller skal vi favne en økologisk levevis? Og i så fald, hvad er økologisk og forsvarlig levevis? Hvordan oplyser og rådgiver vi om den praktiske økologi, uden at det bliver dogmatisk og ekskluderende? Hvordan flytter vi os hele tiden, så vi udfordrer økologien, hverdagen og samarbejdet?

Et tilbageblik

Når det er tid til gentænkning eller blot tid til at holde kursen, så er det altid godt at vende grundstenene for at forstå værdier, mennesker og historien. For at få et indblik i Praktisk Økologi tog jeg derfor kontakt til nogle af de markante skikkelser, der har været med til at forme bladet og foreningen fra starten: Troels V. Østergaard, Jens Thejsen og Peter Norris. Og der kunne sagtens have været nævnt mange flere navne. Hver især repræsenterer de et økologisk virke, og tilsammen illustrerer de, hvor forskelligartede tilgange, der til stadighed former foreningen: Den internationale inspiration, den nære og helhedsorienterede praksis, den høje faglighed, og troen på, at oplysning og formidling kan skabe mere liv i haverne.

En konference inspirerede til handling

I 1977 tog Troels V. Østergaard, som var uddannet geolog og drev et mindre økologisk landbrug på Sjælland, til konference i IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) i Schweiz. IFOAM er en paraplyorganisation, der repræsenterer den økologiske jordbrugsbevægelse og deraf næsten 800 foreninger fra 117 lande (tal fra 2015). Som Troels siger, så ændrede den konference hans liv – og det var her, at idéen til bladet PØ

blev skabt. Tilstede var blandt andre engelske Lady Eve Balfour – en af datidens helt store profiler og forfatter til bogen *The Living Soil*, som i dag er en klassiker inden for økologi- og landbrugsbevægelsen. Hun udførte praktiske eksperimenter som økologisk landmand fra 40'erne og frem, og gik videnskabeligt til værks for at undersøge om et økologisk system ville fremme sundheden i alle led; jord, planter, dyr og mennesker. Hun ønskede at økologibevægelsen skulle ud og undervise folk i økologisk dyrkning – det videnskabelige skulle gøres forståeligt og formidles bredt ud. På konferencen fremlagde hun sine tanker omkring økologi og landbrug, og benyttede en tilgang, der rummede både filosofien og pragmatikken. Tankerne var båret af pionerer som bl.a. Albert Howard, Robert McCarrison, Rachel Carson og E.F. Schumacher. Hun satte dermed fokus på et optimalt sædskifte, der involverede jorden, planterne og dyrene – et dyrehold bestående af et begrænset antal køer, høns og får – et landbrug der var selvforsynende, og hvor alle produkter blev afsat direkte fra gården.

Formidling af økologiens principper og metoder

Lady Eve og det internationale netværk i IFOAM gjorde et stort indtryk på Troels og inspirerede til handling: Han ville formidle økologiens principper og metoder og videnskaben bag på et lettilgængeligt dansk. Han oversatte IFOAM's *Normer for økologisk jordbrug til brug ved international handel, og nationale normer med begrænset gyldighed i 2 år*. Oversættelsen blev udsendt sammen med PØ-bladet, og blev med få ændringer brugt af Landsforeningen for Økologisk Jordbrug (senere Økologisk Landsforening), da de skulle udforme reglerne for økologisk dyrkning i slut 80'erne. I 1979 udkom hans første bog på forlaget Skarv, *Økologisk Køkkenhave*, og i 1981 kom det første nummer af bladet PØ, der ligeledes blev udgivet af Skarv. Han ønskede at nå landmændene og påvirke landbruget, og insisterede på at bruge ordet »økologisk« i stedet for det tidspunkt oftest benyttede betegnelse »biologisk«, for at understrege det naturvidenskabelige aspekt. Troels erkendte dog hurtigt udfordringerne i at nå landmændene, og rakte i stedet ud til havefolket, men sørgede for at snige landbrugsrelevante artikler ind i bladet. 80'erne var en tid, hvor kemien og erstatningstænkningen i landbruget for alvor tog fat og voksede sig stærk. Der var fokus på næringsstoffer, kunstgødning og kontrol. Brugen af kompost i landbruget forlod faget som noget af det første, ligesom afvikling af de mindre landbrug tog fart. I haven fandt Troels frirummet til at være kemifri og til at gøre det ordentligt. Her kunne komposten udfolde

sig uden krav om fuldstændig kontrol, og helheds-tænkningen kunne udledes i hverdagen. Håbet var, at ved at lære andre at dyrke selv, spise sundt og forstå de organiske processer i jorden, kunne man styrke den økologiske bevægelse og bevidsthed.

Foreningen Praktisk Økologi dannes

Da Skarv i 1988 meddelte, at de ikke ville fortsætte med at udgive PØ, skrev Troels en opfordring i en af de sidste udgaver. Skulle bladet fortsætte? Var der nogen af abonnenterne, der ville være med til at starte en forening med formålet at kunne udgive bladet? Det var der, og da foreningen blev dannet på Andebølle Ungdomshøjskole ved Vissenbjerg fortsatte de fleste af de daværende ca. 3.000 abonnenter som medlemmer, og en faglig stærk bestyrelse meldte sig på banen. I starten var det primære arbejde i bestyrelsen at få etableret det nye samarbejde og finde en form for Troels' fortsatte arbejde med bladet. Bestyrelsen og andre aktive medlemmer organiserede sig i faglige arbejdsgrupper. Bladgruppen, som bestod af Laila Towle, Karna Maj

▼ Det første nummer af Praktisk Økologi udkom i 1981 på forlaget Skarv. Troels V. Østergaard var redaktør på bladet frem til 1992.

Karna Maj og PØ:

En helt essentielt person bliver nævnt igen og igen, Karna Maj. Vi kender hende alle. Hun er vel nærmest PØ. I 1992 overtog hun bladet fra Troels, og med støtte fra Jens varetog hun redaktionsposten igennem mange år. Havenyt.dk blev skabt i 2001 i et samarbejde mellem Karna og Jakob Bock og var på forkant på alle måder. Det var den første online haveportal i Danmark, oveni købet økologisk, bare uden at råbe op om det, og er i dag årlig besøgt af mere end 3 millioner læsere.

1981

Bladet Praktisk Økologi, 1. årgang, udgives gennem forlaget Skarv.

1988

Foreningen Praktisk Økologi dannes.

1991

Den Økologiske Have i Odder grundlægges af PØ.

1992

Troels V. Østergaard stopper som redaktør på bladet, og Karna Maj tager over i samarbejde med Jens Thejsen.

1998

Den Økologiske have bliver selvejende.

2001

Havenyt.dk med masser af information og inspiration til havefolket ser dagens lys.

2013

Den første Mere Liv i Haven-festival afholdes, og er nu en tilbagevendende begivenhed.

2014

Projekt Mere Liv i Haven sættes i gang med støtte fra Velux Fonden – et 3-årigt projekt som bl.a. sætter gang i lokale netværk og uddannelse af haveambassører.

og Jens Thejsen, tog med Troels Østergaard i spidsen sig af bladets form og indhold. Havegruppen, som bestod af bl.a. Laila, Jens, Charlotte Valløe og den første formand, Finn Eriksen, blev nedsat for i praksis at understøtte det arbejde, der blev lagt og formidlet gennem bladet. De gik relativt hurtigt i gang med at undersøge mulighederne for at etablere en demonstrationshave, et økologisk flagskib. Jens Thejsen, som sad i PØ's første bestyrelse, blev hurtigt involveret i etableringen af Den Økologiske Have, hvor han efterfølgende var formand i 19 år.

PØ åbner Den Økologiske Have i Odder

Jens beskriver hvordan han og tre andre medlemmer tog på en skrabet inspirationstur til England for at besøge demonstrationshaver. PØ's søsterorganisation i England, Garden Organic, har siden 1986 drevet den 10 hektar store økologiske demonstrationshave Ryton Gardens, og havegruppen satte som mål at gøre det endnu bedre end Garden Organic. Hjemme i Danmark tog havegruppen kontakt til flere forskel-

lige kommuner for at forhøre sig om muligheden for at leje jord til en have. Der var flere områder i spil, bl.a. Vallekilde Højskole ved Odsherred og områder i Odense og Odder. Men hvorfor skulle PØ drive en have? Med opstart af foreningen var der om muligt endnu større opbakning til at udbrede budskabet om økologien, og det praktiske element som bladet og foreningen stod for gjorde det oplagt, at der var en have, der understøttede denne formidling. Overgangen fra blad til forening var ikke helt uden udfordringer, for pludselig var foreningen bag bladet, og ikke kun Troels. Mange meninger skulle igennem, og derfor blev haven til et vigtigt talerør for den nyetablerede forening. I 1991 blev Den Økologiske Have i Odder grundlagt som demonstrationshave for den praktiske økologi og i mange år frem som grobund for jordbundseksperimenter og praktisk formidling. Haven blev i første omgang etableret på en lejeaftale med Odder kommune, og i 1998 overgik haven fra foreningen til en selvejende fond. I 2011 gik fonden konkurs, og i dag drives haven af foreningen Økologiens Have på imponerende frivillige indsatser, en bestyrelsen og få ansatte.

Selvforsyning og erfaringsudveksling

Som supplement til det internationale fokus og den offentlige formidling var nærhedsprincippet det udgangspunkt, som førte Peter Norris ind i PØ. Han var abonnent på PØ inden han meldte sig til PØ's første bestyrelse, og han havde jord og have og børn, og ville gerne blive klogere på økologisk selvforsyning og havebrug. På det tidspunkt var PØ det eneste blad på dansk om økologi, og ville man studere selvforsyning før 1981, så havde de fleste været igennem John Seymour på engelsk. Mange af abonnenterne ønskede som Peter mere fokus på det nære, på egen have og et lukket ressourceløb og på en høj grad af selvforsyning til den udvidede familie. Det var de værdier, som af mange blev forstået som de økologiske. I dag er økologien blevet stor. Produktion, forarbejdning og salg varetages af større virksomheder, og meget er blevet en del af det stedløse fødevarer-system. Økologien er for mange blevet et kommercielt rødt ø-mærke, som vi som forbrugere kan sætte vores lid til i en travl hverdag. For Peter var og er Praktisk Økologi eksemplet på de økologiske værdier som ordentlig og lokal produktion. Varetagelse af jordens frugtbarhed, i en fornuftig skala, hvor det nære er værdsat, og hvor der er overskud til at handle langsigtet og helhedsorienteret. Livskvalitet er essentiel. At der er tid til at dyrke egne råvarer, tid til at samles over et måltid og tid til konstant at lære af havens processer. Peter forklarer, at en væsentlig samfundsændring fra 70'erne og til i dag er karakter-

iseret af, hvem der videreformidler erfaringerne om havedyrkning. De unge i 70'erne og 80'erne havde kontakt til en ældre generation, hos hvem dyrkning til husbehov havde været en selvfølge og et vigtigt supplement til husholdningen. Bedsteforældre med en frodig parcel- eller landbohave eksisterer kun i meget begrænset omfang i dag, og mange unge, der er nysgerrige på havedyrkning og selvforsyning, skal oftest have praksissen fra frø til grønsag gennemstuderet og afmystificeret, før de kaster sig ud i det. Som afsluttende kommentar fremhæver Peter, at den perfektionistiske tendens hos de unge havedyrkere har brug for en erfaren generation, der kan fortælle dem, at *shit happens!* Og det er her, at de lokale netværk, haveambassører, havementorer, den praktiske erfaringsudveksling under havevandring og de lokale arbejdsgrupper kan spille en væsentlig rolle, så mange flere unge kan kaste sig trygge og nysgerrige ud i selvforsyningens mangfoldige verden.

Hvor er de i dag?

I dag driver Troels stadig sit lille landbrug ved Asnæs. Med et imponerende system af vindmølle, jordvarme, sol- og energianlæg, køkkenhave, frugthave, kornmarker, høns- og fårehold er hustruen Karen og han selvforsynende, og illustrerer værdien og mulighederne i de små husmandsbrug. Peters selvforsynende have ved Ølstykke er et pragteksempel, og utallige åbne havelåger har gjort, at dyrkningserfaringer gennem 30 år jævnlige bliver delt og diskuteret med omverdenen. Han er aktiv i det lokale havenetværk, og vejleder nye, unge haveejere i flere forskellige Facebook-grupper. Jens driver konsulentvirksomheden Natur & Landskab og skriver om bl.a. biodiversitet i byen og turer ind- og udland rundt, og fortæller om den vilde natur, helhedstænkning og byøkologi. Formidlingen er i højsæde for dem alle, gennem de konkrete eksempler, interessefællesskaberne og viljen til, at økologibevægelsen skal vokse sig stærk fra det små – både i by og på land, i det private og kommunale, fra 10 m² til 100.000 m², og formidles og udfordres i fællesskab.

Hvor er Praktisk Økologi på vej hen?

Til spørgsmålet, *hvor er Praktisk Økologi på vej hen?*, er der ikke et entydigt svar, men nogle linjer, som lægger sig op ad den nuværende strategi som foreningen arbejder med, nemlig temanetværkene omkring bl.a. Urban Farming, Små Økobrug og Humlebi-haver. Troels og Peter nævner begge, at et fokus på små landbrug og på lokal afsætning vil være i stærk tråd med de tanker, der lå til grund for PØ, og der hvor vi som samfund, til stadighed, møder udfordringer. Mange kan vi nå gennem haverne,

men de mindre brug, der kan levere til de haveløse borgere gennem markeder, gårdbutikker og indkøbsforeninger, er i lige så høj grad praktiske økologer, og de møder udfordringer som aldrig før. Deres interesser har vi mulighed for at varetage gennem organisering af både dem og borgerne. Peter slår et slag for de sociale medier og ønsker en meget stærkere Facebook-gruppe for Praktisk Økologi i tråd med *Spørg Eksperterne* på Havenyt.dk, hvor man som ny haveejer kan få et kvalificeret og hurtigt svar fra udvalgte havekyndige. Jens nævner helhedstanken, biodiversiteten og byøkologien. Vi flytter til byerne som aldrig før, og biodiversiteten og den økologiske bevidsthed er nødt til at flytte med. De unge er her, de lærer og læser, og de hungre efter grønne oaser, byhaver og praktiske aktiviteter.

Fra de tre kviste lyder derfor, at Praktisk Økologi har potentiale til at blive den forening, der kan organisere haveejerne og de små landbrug – om det er til selvforsyning, lokal afsætning eller vidensdeling. Det er en forening karakteriseret af et faglig stærk fundament, en god blanding af æstetikere, praktikere, formidlere og debattører – men også af en bestyrelse, der ofte udskiftes, af mange forskellige tilgange til det økologiske virke, af en medlemskare, der er meget ydmyg omkring den viden, de ligger inde med, og et rabaldergen, der findes, men som skal vækkes til live. Igennem årtier har oplysning været i højsædet, der er formidlet og indsamlet viden gennem næsten 30 år. Havenyt.dk og medlemsbladet er eksemplerne på det hele, og Del Jorden, Havelyst.dk og Merelivihaven.dk er kommet til som organiserende platforme for al den viden. Så det er ikke længere viden, vi mangler, men organisering, samtaler og handling, der kan sætte skub i naboer, landsbyer, foreninger, kommuner, ministerier og virksomheder.

Nysgerrigheden skal drive os

Som med Lady Eva Balfour, så skal nysgerrigheden drive os. Vi skal i højere grad i gang med at eksperimentere, og som minimum beskrive og dokumentere det, vi i praksis gør i vores haver. Vi skal styrke økologien. Vise haverne frem, vise effekterne af kompostens kræfter, af kratbunkerne og blandingskulturene – og i fællesskab være med til at dele erfaringer og skabe nye afsætningskanaler for den lokale økologi. Vi skal turde møde hinanden, turde indtage mere jord og arbejde for at haver og marker bliver attraktive for generationer frem med frugtbar jord, blomstrende træer og en summende biodiversitet.